

Nem kompozicionális igekötős igék argumentumszerkezetének korpuszalapú vizsgálata

Gyulai Livia

SZTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola
liviagyulai95@gmail.com

Kivonat: A jelen cikkben egy korpuszalapú vizsgálatot mutatok be, melyben kísérletet teszek a nem kompozicionális igekötős igék azonosítására pusztán szintaktikai módszerek segítségével. Ehhez elméleti háttérként a klasszikus kompozicionalitásfogalom egy általánosított, aszemantikus verzióját használom fel egy skaláris argumentumszerkezeti modellel (Szécsényi 2019) kombinálva. Az igekötők által az igei argumentumszerkezetben okozott változás lehet szisztematikus és nem szisztematikus. Hipotézisem szerint a nem szisztematikus, egyedi változásokból arra a következtetésre lehet jutni, hogy az adott igekötő-ige pár rendelkezik nem kompozicionális olvasattal. Az említett változások tanulmányozásához az igei bővítménymintázatok eseteit mint könnyen hozzáférhető grammatikai jellemzőt használtam. A kutatásban bemutatott módszer egy a későbbiekben automatikusan működő eszköz alapjaként szolgálhat.

1 Bevezetés

A nem kompozicionális kifejezések összegyűjtése igen nehéz feladat, hiszen ezen kifejezések lexikai reprezentációjához, jelentéséhez nem férhetünk közvetlenül hozzá a nyelvi adatokból. A tanulmányban egy, a nem kompozicionális igekötős igék argumentumszerkezetére irányuló kutatást mutatok be, melyhez korpuszból nyert adatokat és a kompozicionalitás elvének egy aszemantikus verzióját használtam.

A kompozicionalitás a szemantikai vizsgálódások alapja, ha azt szeretnénk megmagyarázni, hogy hogyan rendelhetünk jelentéseket a szintaxis által elvben létrehozható végtelen sok mondat mindegyikéhez. Már a problémafeltevésből is látszódik, hogy a szemantika és a szintaxis között, ha a kompozicionalitást tekintjük, szoros kapcsolat van. Maga a Frege-elv is erre a párhuzamosságra utal (lásd pl. Partee 2004): bármely nyelvi kifejezés jelentése meghatározható az alkotórészeinek jelentéséből és azok kapcsolódási módjából.

A tanulmányban a kompozicionalitás fogalmának egy általánosított, aszemantikus változatát veszem alapul, így az összetett kifejezések jelentésének kompozicionalitását azok formai jegyei és formális viselkedése, azaz szintaxisának nézőpontjából vizsgálom. Fő kérdésem tehát az, hogy pusztán szintaktikai eszközökkel meg lehet-e jósolni,

Gyulai Livia: Nem kompozicionális igekötős igék argumentumszerkezetének korpuszalapú vizsgálata. In Várad Tamás (sorozatszerkesztő), Ludányi Zsófia, Grácsi Tekla Etelka (szerkesztő): *Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből 2019. XIII. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 2019. 45–60. DOI: 10.18135/Alknyelvdok.2019.13.4

hogy egy igekötő-ige párnak van-e nem kompozicionális olvasata. Ennek tanulmányozásához korpuszból származó adatokat használtam fel. Ahhoz, hogy megállapítsam, hogy egy igekötő-ige párnak van-e nem kompozicionális olvasata, azt vizsgáltam meg, hogy az igekötő megjelenése szisztematikus vagy nem szisztematikus módon változtatja-e meg az igei bővítményszerkezetet (az igekötőkről lásd bővebben például Komlósy 1992). Példaként említhető, hogy a *be* igekötő mellett rendszeresen jelenik meg *-bA* ragos bővítmény, azonban egyedi hatása, hogy a *rüg* igével összekapcsolódva megjelenhet mellette *-tÓl* ragos bővítmény (pl. *Peti berügött a sok pálinkától*).

Vizsgálatomat egy olyan módszer segítségével végeztem el, amely kiindulópontja lehet a későbbiekben egy automatikusan működő eszköznek, mellyel kísérletet tehetünk a nem kompozicionális olvasattal rendelkező igekötős igék meghatározására.

A tanulmány a következőképpen épül fel: először a kompozicionalitás általánosított fogalmát mutatom be, majd ismertetem azt a skaláris argumentumszerkezet-fogalmat, amelyet a kutatás során használtam. Ezután tárgyalom a kutatás során kitűzött célokat, illetve a hipotéziseket. Bemutatom a korpuszt, az annotálási folyamatot és a módszert, amivel dolgoztam. Végül ismertetem az eredményeket és a jövőbeli célkitűzéseimet.

1.1 Kompozicionalitás

1.1.1 Klasszikus kompozicionalitásfogalom

A fregei kompozicionalitásfogalom (lásd korábban a Bevezetésben) alapján az a kijelentés tehető, hogy az adott összetett kifejezés szemantikai és szintaktikai szerkezete homomorf, azok leírásának homomorfizmusát állítja ez az elv. A természetes nyelvekben azonban nem csupán kompozicionális összetett kifejezések vannak. A klasszikus kompozicionalitási elv szerint ezek a szerkezetek vagy egyáltalán nem tekinthetők összetett kifejezésnek, vagy rögzített hangalakkal rendelkező összetett kifejezések. Amennyiben a második eset áll fenn, egyedi összetételi módról van szó, melyben a részkiefejezések egyedi jelentése nincs hatással az összetett kifejezés jelentésére. A két megközelítés azonos nézetet képvisel abból a szempontból, hogy a nem kompozicionális konstrukciók önálló lexikai elemnek tekintendők.

1.1.2 Aszemantikus kompozicionalitásfogalom

Ahhoz, hogy a nem kompozicionális olvasattal rendelkező kifejezések azon részét meghatározzuk, amelyeknek nincs kompozicionális olvasatuk, szükség van egy olyan kompozicionalitásfogalomra, amely elsősorban nem a kifejezések jelentésére támaszkodik. Ehhez módosítani, általánosítani kell a szemantikában használatos klasszikus fregei definíciót (Szécsényi–Gyulai 2019) a következőképpen: egy összetett kifejezés viselkedése kiszámítható a mondatban szereplő kifejezések grammatikai tulajdonságai és azok kapcsolódási módja alapján.

A definícióban szereplő grammatikai tulajdonság lehet egy könnyebben hozzáférhető tulajdonság is.

Kutatásom során elsősorban az igekötős igék bővítményszerkezetében megjelenő bővítmények esetét vagy névutóját használtam a kompozicionalitás tanulmányozásához, azonban célszerűnek tűnt bizonyos eseteket összevontan kezelni, ezért a dependencia elemzés bizonyos címkéit is figyelembe vettem (pl. TO, FROM, LOCY, TFROM, TLOCY, TTO). Ezeknek a címkéknek a használata hasznos például az olyan szerkezetek vizsgálatánál, mint *születik*, *lakik*. A Mazsola korpuszlekérdező eszköz is a bővítmények esetét használta (Sass 2009). A klasszikus kompozicionalitásfogalommal szemben az aszemantikus megközelítés csak részben követeli meg az anyanyelvi

intuíció használatát, mivel pusztán szintaktikai tulajdonságokat vesz figyelembe. A kompozicionalitás ilyen vizsgálata azért hasznos, mert a nyelvi adatok értelmezését minimalizálva, azok viselkedésének tanulmányozásával is elkülöníthetjük a kompozicionális és nem kompozicionális szerkezeteket.

1.1.3 Igekötős igék kompozicionalitása

Az előző szakaszban bemutatott aszemantikus kompozicionalitásfogalmat alkalmazva tanulmányozható az igekötős igék kompozicionalitása a következőképpen: ha az igekötő és az ige független egyedi tulajdonságaiból megjósolható az igekötős ige viselkedése (bővítményeinek esete), akkor a szerkezete kompozicionálisnak tekinthető, ha azonban az összetevők egyedi tulajdonságai nem indokolják az ige mellett megjelenő bővítmények esetét, akkor nem kompozicionálisnak értelmezendők. Például az [1] mondatban az *el* és a *számol* együttes megjelenése egy *valameddig* típusú argumentumszerkezettel jelenik meg kompozicionálisan, és ez a bővítmenytípus az *el* igekötő esetében rendszeresen/szisztematikusan megjelenik több ige esetében, ezért az *elszámol* ige ezen előfordulását aszemantikusan kompozicionálisnak nevezem.

[1] Péter elszámolt százig.

[2] Péter mindig elszámol Marival, ha tartozik neki.

Azonban a [2] mondat nem kompozicionális, mivel sem az *el*, sem a *számol* nem vonz tipikusan *-val* ragos bővítmenyt. Ennek a bővítmenytípusnak a megjelenését ezért nem magyarázhatjuk másként, csak az *elszámol* ige egyedi lexikai tulajdonságaként. Ha a két *elszámol* mondatbeli jelentését vizsgáljuk, szintén ugyanezt állapíthatjuk meg, tehát a formai alapon hozott kompozicionalitási ítélet megjósolja a szemantikai kompozicionalitást is.

1.2 Skaláris argumentumszerkezet-fogalom

A klasszikus értelmezés szerint az argumentumszerkezet azt mutatja meg, hogy hány vonzata van az igének (argumentumszerkezeti variánsnak), illetve, hogy ezek milyen grammatikai tulajdonságokkal rendelkeznek. Azonban a vonzatság nem feltétlenül jelenti azt, hogy kötelezően meg kell jelennie az ige mellett, hiszen vannak olyan esetek, amikor nem jelenik meg a vonzat expliciten. A szabad bővítmenyt pedig nem egy, az ige mellett opcionálisan megjelenő szerkezetnek kell tekinteni, mivel esetenként gyakrabban, máskor ritkábban szerepelhetnek a mondatban. Ezt elfogadva tehát nem a klasszikus vonzat és szabad bővítmeny bináris oppozíciójára kell támaszkodnunk egy ilyen vizsgálat során. Hasonló megoldást javasol Kálmán (2016) is. Szerinte sem lehet kategorikusan eldönteni egy bővítmenyről, hogy az vonzat vagy szabad bővítmeny, hanem egy graduális megkülönböztetést ismertet.

Vizsgálatom során Szécsényi (2019) skaláris argumentumszerkezeti megközelítését követem. Ez alapján egy spektrumon értelmezem ezeket a vonzat és a szabad bővítmeny fogalmakat a korpuszban való megjelenésükből származó gyakorisági értékek alapján. A vizsgált igék összes bővítményéhez rendelt gyakorisági érték alapján jön létre az ige argumentumszerkezetét jellemző skaláris értékekből álló vektor. A skála, melyen a gyakorisági értékeket elhelyezhetjük, egyik végpontja a MINDIG MEGJELENIK, a másik pedig a NEM JELENIK MEG, így azt kell jellemeznünk, hogy valami inkább vonzat vagy inkább szabad bővítmeny. Jelen tanulmánynak nem célja meghatározni, hogy a gyakorisági értékek alapján hol lehetne határt húzni a klasszikus értelemben használt

vonzat és szabad bővítmény fogalmak között, maga az elméleti keret sem ad meg konkrét értéket ezen kategóriák meghatározásához. A későbbiekben ugyan megjelennek ezek a fogalmak a tanulmányban, azonban csupán abból a célból, hogy az olvasónak könnyebb legyen azonosítani, hogy az adott bővítménytípus melyik bináris kategóriába tartozhatna. Az 1. ábrán látható a skaláris argumentumszerkezet-fogalom modellje.

A spektrumon a hagyományosan vonzatnak nevezett bővítmény a MINDIG MEGJELENIK végponthoz közel jelenik meg. Azonban nem lehet a vonzatságot a skála végpontjának tekinteni, mivel maga a klasszikus értelemben vett vonzat is olyan bővítmény, mely például egy alanyi vagy tárgyi névmási törlés esetén elmaradhat a mondatban az ige mellől. Ebben az esetben nem arról van szó, hogy nincs jelen a mondatban vonzat, hiszen a kontextus alapján ki lehet következtetni, hogy milyen bővítménynek kellene ott szerepelnie. A szabad bővítmények a skála egy terjedelmes részén mozoghatnak attól függően, hogy milyen előfordulási gyakoriságot mutatnak az egyes bővítménytípusok a korpuszban. Vannak olyan bővítménytípusok is, amelyek a skála jobb széléhez közel állnak, ezek szinte soha nem jelenhetnek meg (pl. *Mari kitekint *a kocsióért*). Ezeket a skaláris jellemzőket korpusz alapján határozhatjuk meg, hiszen így lehet az egyes argumentumszerkezeteket összesíteni, és olyan kvantitatív kutatást végezni, melynek eredményeképpen az arányokat egy spektrumon tudjuk értelmezni.

1. ábra. Skaláris argumentumszerkezeti modell

A korpuszban szereplő igeik a bővítményei közötti viszony skaláris minősítése alapján különböző argumentumszerkezeti variánsokba sorolhatóak. Az ige mellett megjelenő bővítmények gyakorisági értéke az ige egyedi jellemzője, nevezhetjük az ige ujjlenyomatának is.

Ezek alapján elhagyható a vonzat és a szabad bővítmény fogalom, helyette ezekkel a skaláris értékekkel jellemezhetők az igei bővítményszerkezetek.

Az, hogy egy igeikötő megjelenése hatással van az igei argumentumszerkezetre, már intuitív módon is belátható, ha az [3] és [4] példát összevetjük. [3]-ban látható az igeikötő nélküli, [4]-ben pedig az igeikötős előfordulása a *készül* igeének:

[3] *Peti készül a randira.*

[4] *Peti kikészült a randitól.*

Ezen példák alapján látható, hogy a *ki* igeikötő megjelenése az igeikötő nélkülihez képest bevezethet egy új ablatívuszi bővítményt.

Az, hogy az igeikötő milyen további hatással lehet egy ige bővítményszerkezetére, korpuszvizsgálatot igényel, ugyanis az így kapott előfordulási gyakorisági értékek alapján lehet további állításokat tenni. A vizsgálat során az volt tapasztalható, hogy az igeikötő megjelenése egy teljesen új bővítmény bevezetésén kívül megerősítheti, gyengítheti, esetleg letilthatja bizonyos bővítmények jelenlétét az igeikötő nélküli argumentumszerkezetekhez képest.

1.3 Célkitűzések, hipotézisek

Célkitűzéseim között szerepel az *el* igekötő korpuszalapú vizsgálatának példáján annak bemutatása, hogyan változtatja meg nem szisztematikusan az igekötő megjelenése az igekötő nélküli argumentumszerkezetet. Ezt az igekötők nem megjósolható viselkedésének bemutatása alapján teszem. A cikk következő szakaszában egy olyan módszert mutatok be, amely a Szécsényi (2019) által javasolt skaláris argumentumszerkezeti megközelítésre támaszkodva, pusztán szintaktikai módszerek segítségével tesz kísérletet a nem kompozicionális igekötős igék azonosítására.

Vizsgálatom céljaként azt tűztem ki, hogy egyedi argumentumszerkezet-változtató hatását tanulmányozzam az *el* igekötőnek. Hipotézisem szerint az igekötő megjelenése okozhat szisztematikus változást az igei argumentumszerkezetben, ezekben az esetekben az aszemantikus kompozicionalitásfogalom szerint az igekötő kompozicionálisan kapcsolódik az igehez. Azonban amennyiben az általa okozott változás nem szisztematikus, hanem esetleges, akkor arra következtethetünk, hogy az az igekötő-ige pár nem kompozicionális összetett kifejezés, melyet egy lexikai egységként kell felvennünk a lexikonba. Ennél a vizsgálatnál arra számíthatunk, hogy inkább nem szisztematikus változások fognak kirajzolódni az adatok alapján, illetve, hogy a szintaktikailag nem szisztematikus változáson átment igekötős ige jelentésében sem kompozicionális.

2 Módszertan

2.1 A korpusz

Az előző szakaszban kitértem a célok és hipotézisek vizsgálatához hét ige (*halad, jár, lát, készít, készül, felejt, számol*) és az *el* igekötőt választottam ki. Ezeknek az igeeknek az összes igekötő nélküli és *el* igekötős előfordulását kértem le a Szeged Dependencia Treebankből (Vincze et al. 2010). Az igekötőnek az elváló és nem elváló előfordulásait is figyelembe véve a korpuszom összesen 2048 igei előfordulást tartalmazott. Nagy segítség volt a kutatás során, hogy olyan korpuszt használtam, ami függőségi nyelvtannal lett előelemézve, hiszen így az igevel függőségi viszonyban lévő kifejezések már jelölve voltak: vonzatok, szabad határozók, mondathatározók, módosítószók, mellékmondatok. Így az is rögtön láthatóvá vált, hogy az igehez kapcsolódó bővítmények milyen morfológiai és szintaktikai tulajdonsággal rendelkeznek (jelen kutatásnál pl.: eset).

2.2 Az annotálási folyamat

Az annotáció célja a Szeged Dependencia Treebankből lekért mondatokba való olyan információk kódolása volt, melyek segítségével az igekötők szisztematikus, illetve nem szisztematikus argumentumszerkezet-változtató hatását nyomon tudtam követni. A korpuszt alkotó 2048 igei előfordulást tartalmazó mondatokon manuális annotációt végeztem az MMAX2 (Müller–Strube 2006) annotáló szoftver segítségével. A Szeged Dependencia Treebank szintaktikai előelemzettsége miatt az annotáló program segítségével ki voltak emelve az igék és a hozzájuk tartozó bővítmények is.

Az annotálás előtt kigyűjtöttem, hogy milyen argumentumszerkezetekkel jelentek meg a fent felsorolt igék a korpuszban mind igekötővel, mind igekötő nélkül. Az annotáció első lépéseként megállapítottam, hogy az egyes mondatokban előforduló igék milyen argumentumszerkezettel szerepeltek. A korpuszban lévő mondatokban voltak olyan esetek, amikor a bővítmény nem volt expliciten kitéve, ilyenkor a kontextus alapján lehetett kikövetkeztetni, hogy milyen bővítménynek kéne állnia az ige mellett. Ezután megnéztem, hogy igekötős-e az ige, végül bejelöltem azokat a bővítményeket a mondatokban, amelyek közvetlenül az igehez kapcsolódnak, tehát nem mondat szintű összetevők (például: *sajnos, szerintem, valószínűleg* stb.). Az annotálást segítette, hogy a függőségi elemzés a legtöbb bővítményt azonosította, azonban mind a mondat, mind a predikátum szintű módosítókat az igehez kapcsolta, és nekem ezek közül csak a predikátum szintűekre volt szükségem a kutatáshoz.

2.3 Adatfeldolgozás

A manuális annotációt követően az MMAX2-ben kódolt információk egy Excel-táblázatba lettek visszafajtv. A 2. ábrán egy részlet látható a táblázat azon részéből, amely a nyers információkat tartalmazza.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
1	egy	word	lemm	sub	vm	VN	NC	AC	DÁ	IN	HK	va	bá	bá	bá	hc	ná	tó	ra	or
2	1	w01_49	felejt	2	el	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	1	w01_30	felejt	2	el	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	1	w01_96	felejt	2	el	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	1	w01_34	felejt	2	el	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	1	w01_45	felejt	2	el	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	1	w01_52	felejt	2	el	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	1	w01_52	felejt	4	el	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	1	w01_42	felejt	3	none	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	1	w01_42	felejt	4	el	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	1	w01_57	felejt	3	none	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	1	w01_36	felejt	2	none	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	1	w01_52	felejt	4	none	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	1	w01_43	felejt	2	el	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	1	w01_59	felejt	2	el	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	1	w01_26	felejt	2	el	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	1	w01_51	felejt	2	el	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	1	w01_24	felejt	2	el	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	1	w01_13	felejt	2	el	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

2. ábra. A visszafajtvett nyers információk táblázatának részlete

Ez a táblázat tartalmazza az összes információt az összes mondat tekintetében. A B oszlopban található az igék egyedi azonosítói, a C oszlopban a mondatokban szereplő ige szótöve. A következő oszlopban (D) látható számok azt mutatják, hogy az ige az adott mondatban melyik argumentumszerkezeti variánssal szerepel. A korpuszban szereplő különböző argumentumszerkezeti variánsokat az annotáció előtt intuíción alapján azonosítottam, mely az annotáló szoftverrel való munkát segítette, hiszen néhány előre azonosított kategória már rendelkezésre állt, és ha új argumentumszerkezettel találkoztam, akkor bővítettem a listát. A jövőbeli célkitűzések között szerepel az argumentumszerkezeti variánsok automatikus meghatározása (Szécsényi 2019). A D oszlopban található számok az adott argumentumszerkezeti variáns helyét mutatja a variánsokat

tartalmazó listán. Az E oszlop azt az információt tartalmazza, hogy az ige igekötős-e. Az F oszlopban 0 és 1 jelöli, hogy az adott mondatban szerepelt-e elváló igekötő, vagy sem. Az ezután következő oszlopok az ige mellett megjelenő bővítmények jellemzésére szolgálnak, azt adják meg, hogy hány bővítmény szerepel a mondatban a felsorolt bővítménytípusból, melyeket a főneveknél az esetekkel (NOM, ACC, DAT stb.) jellemeztem.

A nyers információkat tartalmazó táblázatból ezután automatikus módon hozhatók létre igékre lebontott összesítő táblázatok, melyek alapján megfigyelhető az igekötő egyes igékre gyakorolt argumentumszerkezet-változtató hatása. A 3. ábrán látható a *számol* ige táblázatából egy részlet. A felső sorokban, ahol a B oszlop üres, ott az összes argumentumszerkezeti variánsra vonatkozó adatokat láthatjuk.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
1	tő	variá	megjegyzé	vm	db	pv	VM	NOM	ACC	DAT	INF	HKM	val
2	számol			*	113		6	35	14	2	0	16	82
3							0,05	0,31	0,12	0,02	0	0,14	0,73
4				none	93		1	32	11	1	0	16	66
5							0,01	0,34	0,12	0,01	0	0,17	0,71
6				el	20		5	3	3	1	0	0	16
7							0,25	0,15	0,15	0,05	0	0	0,8
8													
9		1		*	13		1	2	2	0	0	0	0
10							0,08	0,15	0,15	0	0	0	0
11		1		none	12		0	1	2	0	0	0	0
12							0	0,08	0,17	0	0	0	0
13		1		el	1		1	1	0	0	0	0	0
14							1	1	0	0	0	0	0

3. ábra. A *számol* ige táblázatának részlete

Az összesítő táblázatokat a következő módon foglaltam össze: összevontam azokat a sorokat, melyekben az ige ugyanazzal az argumentumszerkezeti variánssal szerepelt, így megkaptam összesítve, hogy mennyi előfordulás tartozik egy variánshoz. Összegeztem azt is, hogy ezeknél a különböző bővítménytípusok hányszor szerepeltek, így azt is ki tudtam számolni (elosztva a bővítmények előfordulási számát az argumentumszerkezeti variánshoz tartozó összes mondat számával), hogy milyen gyakorisággal fordultak elő az egyes argumentumszerkezeti variánsoknál a különböző esetű bővítmények. Az így megkapott gyakorisági értékek a korábban már említett skaláris értékek.

A táblázat felső sorában hasonló fejléc látható, mint a 2. ábrán látható nyers információkat tartalmazó táblázatban. Az egyes igék táblázatát tanulmányozva először az egy igével előforduló összes argumentumszerkezeti variánsra vonatkoztatva kiszámoltam, hogy hányszor és milyen gyakorisággal szerepelnek a különböző bővítménytípusok (2–3. sor), illetve azt is, hogy igekötő nélkül (4–5. sor) és *el* igekötővel (6–7. sor) milyen gyakoriság jellemzi. Ezután variánsokra lebontva is megadtam ugyanezt (az első variáns adatai itt a 9–14. sorban találhatóak). A gyakorisági adatok nagyságát színárnyalatokkal is jelöltem, amely segítette a kiugróan magas arányú előfordulások detektálását. Az igekötők szisztematikus (kompozicionális) és nem szisztematikus (nem

kompozicionális) argumentumszerkezet-változtató hatásának vizsgálatát ezen táblázatokban szereplő adatok alapján végeztem el.

A következőképpen értékeltem ki a táblázatokban összesített adatokat: összehasonlítottam, hogy az igekötő nélküli és az igekötős sorokban milyen bővítménygyakorisági különbségek fedezhetők fel. Először megnéztem azt, hogy az összes argumentumszerkezet igekötős, illetve igekötő nélküli előfordulásai között milyen különbségek mutatkoztak meg (5. és 7. sor). Erre azért volt szükség, mert így egy általános képet kaptam arról, hogy milyen tendenciaszerű változások történtek az igei argumentumszerkezetben az igekötő megjelenésével. Ez egyfajta iránymutató volt arra vonatkozóan, hogy milyen különbségeket kell majd keresnem az argumentumszerkezeti variánsoknál, melyik variánsnál látható különbség okozza az összesített résznél is látható változást.

Ezután megvizsgáltam, hogy argumentumszerkezet-specifikusan található-e valamilyen különbség az igekötő nélküli és az igekötős előfordulások között. Abban az esetben, ha egyedi, nem szisztematikus változás látható az igekötő nélküli és az igekötős előfordulások között egy argumentumszerkezeti variáns esetén, akkor arra lehet következtetni, hogy az az igekötő-ige pár rendelkezik nem kompozicionális olvasattal. Ha nem csak az éppen vizsgált ige egy argumentumszerkezeti variánsánál fedezhető fel egy bizonyos változás az argumentumszerkezetben az igekötő megjelenésével, hanem szisztematikus módon változtatja meg az igekötő az igei bővítményszerkezetet más igeéknél is, akkor kompozicionálisnak tekinthető az adott igekötő-ige pár (Gyulai 2019).

Néhány argumentumszerkezeti variáns esetében egyes igekötős változatok olyan kevésszer szerepeltek a korpuszban, hogy az alapján nem lehetett általánosításokat végezni, ezért az 5 alatti előfordulásokat már nem értékeltem ki.

3 Eredmények

Vizsgálatom során az alanyi bővítmény gyakorisági változását nem vettem figyelembe. Ez a bővítménytípus a kutatás szempontjából nem volt releváns, mivel minden vizsgált ige elvár maga mellé egy alanyt abban az esetben is, ha nem igekötős, és abban az esetben is, ha az. Továbbá nem vettem figyelembe azokat az adatokat sem, ahol öt alatt volt az előfordulások száma. A következő szakaszokban minden vizsgált igenél sorra veszem, hogy hogyan változtatja meg az *el* igekötő megjelenése az igekötő nélküli argumentumszerkezetet. Megjegyzendő, hogy az ebben a fejezetben bemutatott eredmények korpuszadatokat tükröznek. A vizsgálat eredményeként kapott adatok közül azokat emelem ki, amelyek a vizsgálat szempontjából relevánsak. Mindegyik táblázat tartalmazza az összes argumentumszerkezetre vonatkozó adatot, majd azokat az argumentumszerkezeti variánsokat szemléltetem, amelyek jól illusztrálják az *el* igekötő hatását/hatásait az argumentumszerkezetre. Minden szakasz végén összegzem, hogy milyen hatást/hatásokat figyelhettük meg az igekötő megjelenésének. Bizonyos esetekben egy ige kapcsán több, egymástól független hatást is meg lehetett állapítani, ezért szerepel egyes igeéknél akár két formális összegzés is a szakasz végén. Az *el* után szereplő szám az alsó indexben a különböző hatások elkülönítésére és a Következtetések fejezet összegző táblázatában való könnyebb eligazodást szolgálja. A következő szimbólumokat használom az igekötő argumentumszerkezet-változtató hatásainak formális leírásához:

- \uparrow (például $\langle \text{VAL } \uparrow \rangle$ = megnövelte az igekötő megjelenése a *-vAl* ragos bővítmény gyakoriságát, amely már eddig is jelen volt az argumentumszerkezetben);
- \downarrow (például $\langle \text{RÓL } \downarrow \rangle$ = csökkentette az igekötő megjelenése a *-rÓl* ragos bővítmény gyakoriságát, amely már eddig is jelen volt az argumentumszerkezetben);
- $+$ (például $\langle \text{RA } + \rangle$ = behozza az igekötő az eddig az argumentumszerkezetben nem szereplő *-rA* ragos bővítményt az argumentumszerkezetbe);
- 0 (például $\langle \text{BÓL } 0 \rangle$ = letiltja, az eddigi előfordulási gyakorisághoz képest valószínűtlenné válik a *-bÓl* ragos bővítmény az igekötő megjelenése);
- 1 (például $\langle \text{BA } 1 \rangle$ = kötelezővé teszi az igekötő megjelenése a *-bA* ragos bővítményt, mely már szerepelt az argumentumszerkezetben).

3.1 (El)lát

A *lát* ige táblázatában az összes argumentumszerkezeti variánst tekintve látható, hogy igen magas arányú volt mind az igekötő nélküli, mind az igekötős előfordulásoknál az akkuzatívuszi bővítmények aránya. Szembetűnő ezen kívül az igekötős előfordulásoknál a *-vAl* ragos bővítmények kiugró aránya az igekötő nélküliekhez képest, tehát ez a bővítménytípus tiltottból megengedetté válik. Ezeket a változásokat az 1. táblázat szemlélteti. Az összes argumentumszerkezetet tekintve látható, hogy a tárgyi bővítmények előfordulási gyakorisága megnőtt az *el* igekötő megjelenésével.

		db	ACC	-vAl
összes	igekötő nélkül	225	0,72	0,01
	<i>el</i> igekötővel	126	0,89	0,34
<i>valaki (el)lát valamivel</i>	igekötő nélkül	0	--	--
	<i>el</i> igekötővel	41	0,8	0,98

1. táblázat. Az *(el)lát* ige táblázatának részlete

A fentebb említett változás okát a *valaki ellát valakit valamivel* argumentumszerkezetnél találhatjuk. Látható ennél a variánsnál, hogy az *el* igekötős előfordulásoknál igen magas (0,98) arányban fordult elő a *-vAl* ragos bővítménytípus, illetve egyáltalán nincs ennél a variánsnál igekötő nélküli előfordulás ebben a korpuszban. Ebből arra következtethetünk, hogy az igekötő megjelenése szinte kötelezővé teszi ennek a bővítménytípusnak a jelenlétét, és letiltja az igekötő nélküli előfordulásokat.

$el_1: \langle \text{ACC } \uparrow, \text{VAL } 1 \rangle$

3.2 (El)halad

Az *el* igekötő *halad* ige argumentumszerkezetére való hatásait a 2. táblázat tartalmazza:

		db	LOCY
összes	igekötő nélkül	86	0,06
	<i>el</i> igekötővel	16	1
<i>valaki (el)halad valami mellett</i>	<i>el</i> igekötővel	16	1

2. táblázat. Az *(el)halad* ige táblázatának részlete

A *halad* ige esetén az *el* igekötő megjelenése nem okozott különösebb változást az argumentumszerkezetben. Az *el* igekötővel csak a *valaki elhalad valahol* argumentumszerkezettel szerepelt a korpuszban és igekötő nélkül is megengedett a helyhatározói bővítménytípus (LOCY). Az *el* igekötő megjelenése az eddig szabad bővítmény státuszú bővítményt vonzattá tette. A visszafejtett adatok Excel-táblázat (2. ábra) fejlécében szereplő bővítménytípusok között nem szerepel külön a névutó, azonban az annotáció során látható volt, hogy az igekötős ige csak a *valaki elhalad valami mellett* konstrukcióban szerepelt.

*el*₂: <LOCY 1>

3.3 (El)készít, (el)készül

A *készít* ige esetén (3. táblázat) a tárgyi bővítmények magas előfordulási gyakorisága volt jellemző mind az igekötő nélküli, mind az igekötős igék esetén.

Nagyon kis mértékben (0,05) csökkent az ACC típusú bővítmények előfordulási gyakorisága az igekötő megjelenésével. Ezenkívül az látható, hogy a *-rÓl* típusú bővítmény, mely egy nem közvetlenül az igehez kapcsolódó, de amellet megjelenő önállóan viselkedő bővítmény, az igekötő nélküli előfordulásoknál szabad bővítmény státuszú volt, azonban az igekötő megjelenése letiltotta ezt a bővítményt. Az adatok alaposabb vizsgálatából kiderült, hogy a *-rÓl* bővítmény nem az ige bővítménye volt, hanem csak bizonyos típusú tárgyak mellett jelent meg, például *valaki képet készít valamiről*, de *valaki tortát készít *valakiről*. Az *el* igekötő megjelenése kapcsán megfigyelhetjük annak perfekтивizáló hatását, ez azonban nem magyarázza a *-rÓl* bővítménytípus eltűnését. Az összes igekötő nélküli és igekötős előfordulás szinte kivétel nélkül ugyanahhoz az argumentumszerkezeti variánshoz tartozott. A *készül* ige adatait a 4. táblázat tartalmazza.

*el*₃: <RÓL 0>

		db	ACC	-rÓl
összes	igekötő nélkül	168	0,96	0,26
	<i>el</i> igekötővel	64	0,91	0

3. táblázat. Az *(el)készít* ige táblázatának részlete

Látható, hogy míg a *készít* ige esetén megengedett volt az igekötő nélküli és az igekötős igéknél is a tárgyi bővítmény jelenléte, a *készül* ige esetén pedig az ige tárgyatlan mivolta miatt nem szerepelt ilyen típusú bővítmény. Ha a *-rA* bővítményt az összes argumentumszerkezeti variánst tekintve megvizsgáltuk, látható volt, hogy, míg az igekötő nélküli igék esetén szabad bővítmény státuszú volt ez a bővítménytípus, addig az *el* igekötő megjelenése lecsökkentette az előfordulás gyakoriságát. A delatívuszi (*-rÓl*) bővítményt tekintve hasonló tendencia mutatkozott meg, mint ami a *-rA* bővítménynél volt látható, azzal a különbséggel, hogy itt az igekötő nem csupán lecsökkentette a delatívuszi bővítményt, hanem le is tiltotta, ugyan az igekötő nélküli előfordulásoknál sem volt jelen túl magas arányban.

		db	ACC	-rA	-rÓI
összes	igekötő nélkül	273	0,09	0,43	0,1
	<i>el</i> igekötővel	100	0	0,19	0,01
<i>valami (el)készül</i>	igekötő nélkül	107	0,02	0,08	0,24
	<i>el</i> igekötővel	90	0	0,18	0,01

4. táblázat. Az *(el)készül* ige táblázatának részlete

A *valami készül* argumentumszerkezeti variánst érdemes tüzetesebben megvizsgálni, hiszen itt jelent meg majdnem az összes *el* igekötős ige. Argumentumszerkezet-specifikusan a tárgyi bővítményt tekintve nem történt változás, ugyanúgy nem volt jellemző ez a bővítménytípus, mint az összes argumentumszerkezetet tekintve. A szublatívuszi (-rA) bővítményt tekintve azonban felcserélődtek az arányok, hiszen az igekötő megjelenése ennél az argumentumszerkezeti variánsnál növelte az ilyen típusú bővítmény előfordulási gyakoriságát. Ami a delatívuszi (-rÓI) bővítményeket illeti, határozottabban kirajzolódott az argumentumszerkezet-változtató hatása az igekötőnek, mint az összesített értékeknél, azonban itt nagyobb csökkenésről beszélhetünk, mivel argumentumszerkezet-specifikusan nagyobb arányban volt jelen ez a típusú bővítmény az igekötő nélküli előfordulásoknál, mint összesítve.

Megfigyelhető továbbá a *valami készül* variánsnál, hogy amennyiben az igekötő nélküli előfordulásoknál volt delatívuszi (-rÓI) esetű bővítmény az ige mellett, akkor szublatívuszi (-rA) nem lehetett, illetve, ha jelen volt az *el* igekötő, akkor fordított a helyzet: ha volt szublatívuszi (-rA) esetű bővítmény, nem lehetett delatívuszi (-rÓI). Ezek alapján elmondható, hogy ez a két bővítménytípus kiegészítő disztribúcióban áll egymással.

Összevetve a két ige táblázatát azt a mintázatot fedezhetjük fel, hogy mindkét ige esetében hasonló előfordulási gyakoriságról (0,26 és 0,24) tiltotta le az igekötő megjelenése a delatívuszi bővítményt. A két ige közötti kapcsolat miatt tapasztalhatjuk ezt a jelenséget.

$$el_4: \langle RA \uparrow, RÓL \ 0 \rangle$$

3.4 (El)számol

A *számol* ige táblázatát (5. táblázat) tanulmányozva látható, hogy a -vAI ragos bővítmények előfordulási gyakorisága igen magas volt az összes argumentumszerkezeti variánst tekintve mind az igekötő nélküli, mind az igekötős igék esetén.

		db	-vAI
összes	igekötő nélkül	93	0,71
	<i>el</i> igekötővel	20	0,80
<i>valaki (el)számol valamivel</i>	igekötő nélkül	52	1,02
	<i>el</i> igekötővel	15	1,07

5. táblázat. Az *(el)számol* ige táblázatának részlete

Ebből arra a következtetésre juthatunk, hogy az igekötő megjelenése nem okozott formai különbséget az igekötő nélküli argumentumszerkezethez képest (*valaki számol*

valamivel vs. *valaki elszámol valakivel*), egy kicsivel megnövelte az ilyen esetű bővítmenyek jelenlétét.

Ha megfigyeljük argumentumszerkezet-specifikusan ezt a bővítmenytípust, látható, hogy az összes igekötő nélküli és igekötős előfordulásnál jelen volt a mondatban, tehát kötelező vonzat státuszban volt. Ennél az argumentumszerkezetről formailag nem mutatkozott meg az igekötő argumentumszerkezet-változtató hatása, azonban intuitív módon tudjuk, hogy valamiféle jelentésváltozáson mégis átment az igekötős ige.

3.5 (El)jár

A *jár* igénél az *el* igekötő megjelenése (lásd 6. táblázat) megerősítette az inesszívuszi (-*bAn*) ragos bővítmeny jelenlétét az igei argumentumszerkezetben, illetve letiltotta a -*vAl* ragosakat.

A -*bA* ragos bővítmenyek aránya lecsökkent. A -*rA* ragos és a TO típusú bővítmenyeknél az összesített adatok alapján nem látható lényeges változás az *el* igekötő megjelenésével, azonban az egyes argumentumszerkezeti variánsok vizsgálatánál mutatkoztak különbségek.

A *jár* ige esetén azt a megfigyelést tehetjük, hogy jellemzően a *valaki jár valahol* és *valami jár valamivel* argumentumszerkezettel jelent meg a korpuszban, amely azonban a vizsgálat szempontjából nem releváns, mert nem jelent meg az *el* igekötő. Két argumentumszerkezeti variánsnál volt jelen az *el* igekötő. A *valaki jár* argumentumszerkezetről az látható, hogy az *el* igekötős igénél megnövekedett a -*bAn* és a -*vAl* ragos bővítmenyek száma. Az annotáció folyamán látható volt, hogy ez a bővítmenytípus leginkább a korpusz jogi szövegeket tartalmazó részében fordult elő (például *valaki eljár valamilyen ügyben*).

A másik argumentumszerkezeti variáns, ahol az *el* igekötő megjelent, a *valaki eljár valahova*. A -*bAn* ragos bővítmeny tiltott státuszról megengedetté vált. A -*bA* bővítmenytípus előfordulási gyakorisága visszaesett, miközben a -*rA* és a TO bővítmenyeké megnőtt. Az *el* igekötő argumentumszerkezet-változtató hatásai közül ez tekinthető a legtipikusabbnak előzetes várakozásaink szerint. Az, hogy az igekötő megjelenésének hatására lecsökkent a -*bA* ragos bővítmenyek gyakorisága, azzal magyarázható, hogy a korpuszban nagy számban fordultak elő iskolai fogalmazások, melyekben az iskolába jár konstrukciók felülreprezentáltak.

		db	- <i>bAn</i>	- <i>vAl</i>	- <i>bA</i>	- <i>rA</i>	TO
összes	igekötő nélkül	229	0,16	0,31	0,14	0,05	0,03
	<i>el</i> igekötővel	73	0,34	0,07	0,03	0,07	0,04
<i>valaki (el)jár</i>	igekötő nélkül	46	0,07	0,02	0	0,04	0,02
	<i>el</i> igekötővel	60	0,38	0,07	0	0,02	0
<i>valaki (el)jár valahova</i>	igekötő nélkül	46	0	0,07	0,67	0,20	0,11
	<i>el</i> igekötővel	9	0,11	0,11	0,22	0,44	0,22

6. táblázat. Az (el)jár ige táblázatának részlete

$$\begin{array}{c}
 \text{els: } \langle \text{BAN } \uparrow, \text{ VAL } \uparrow \rangle \\
 \text{el}_6: \langle \text{BAN } +, \text{ BA } \downarrow, \text{ RA } \uparrow, \text{ TO } \uparrow \rangle
 \end{array}$$

3.6 (El)felejt

A 7. táblázatban láthatjuk, hogy milyen változásokat okozott az *el* igekötő a *felejt* ige argumentumszerkezetében.

A *felejt* ige igekötő nélküli előfordulására a tárgyi (0,61) bővítmények jelenléte volt a jellemző. Szintén jelen volt a tárgyi bővítmény, azonban az igekötő megjelenése kis mértékben lecsökkentette az ilyen típusú bővítményeket az igekötő nélküli előfordulásokhoz képest. Ezenkívül megfigyelhető, hogy míg az igekötő nélküli előfordulásoknál szinte tiltva voltak az infinitívuszi bővítmények, addig az igekötős előfordulásoknál megengedetté vált a jelenlétük. A *hogy* kötőszavas mellékmondatokat tekintve látható, hogy míg az igekötő nélküli előfordulásoknál nem volt megengedett a jelenléte, addig az *el* igekötős előfordulásoknál már szabad bővítmény státuszú volt. Ami a helyhatározói bővítményt (LOCY) illeti, megfigyelhető, hogy az igekötő nélküli előfordulások esetén engedélyezett volt a jelenléte, azonban az *el* igekötő megjelenése letiltotta azt. Az annotáció során látható volt, hogy az összes helyhatározói bővítmény az *otthon* igekötőszerű viselkedést mutató kifejezés volt.

		db	ACC	INF	HKM	LOCY
összes	igekötő nélkül	23	0,61	0,04	0	0,43
	<i>el</i> igekötővel	139	0,55	0,17	0,16	0,01
<i>valaki (el)felejt</i> + INF	igekötő nélkül	1	1	0	0	0
	<i>el</i> igekötővel	21	0,19	0,95	0	0
<i>valaki (el)felejt</i> + HKM	igekötő nélkül	0	--	--	--	--
	<i>el</i> igekötővel	24	0,17	0,08	0,92	0

7. táblázat. Az *(el)felejt* ige táblázatának részlete

A *valaki felejt* + INF argumentumszerkezeti variánsnál mutatkozott meg az infinitívuszi bővítmények igen magas aránya az *el* igekötő megjelenésével, melynek következtében az akkuzatívuszi bővítmények előfordulási gyakorisága csökkent. Ennél a variánsnál egyáltalán nem volt jelen *hogy* kötőszavas mellékmondat és a helyhatározói bővítmény is tiltott volt. Igekötő nélküli előfordulás ennél a variánsnál csupán egy volt, tehát az adatok ebben az esetben nem értékelhetők ki.

A *valaki felejt* + HKM argumentumszerkezeti variánsnál csak az *el* igekötő előfordulás szerepelt. Itt is a tárgyi bővítmények aránya körülbelül ugyanannyira csökkent, mint az előző variáns esetében. A *hogy* kötőszavas mellékmondatok aránya ezzel szemben igen kimagasló volt, míg az infinitívuszi bővítmény tiltott státuszba került, ugyanígy helyhatározói bővítmény sem szerepelt ennél a variánsnál.

*el*₇: <INF 1, LOCY 0>

*el*₈: <HKM 1, LOCY 0>

4 Következtetések

A következőkben összegzem és a 8. táblázatban szemléltetem, hogy milyen változások mentek végbe az igekötő megjelenésének hatására.

Nem szisztematikus változásként említhető, hogy új bővítménytípusként bevezette az *el* igekötő az argumentumszerkezetbe a *-bAn* ragos, az infinitívuszi bővítményt és

a *hogy* kötőszavas mellékmondatot. Megnövekedett az akkuzatívuszi, *-rA*, *-vAl*, *-bAn* ragos és a TO bővítménytípusok aránya az igekötő nélküli előfordulási gyakorisághoz képest. Csökkent az előfordulási gyakorisága a *-bA* ragos bővítménytípusnak, illetve teljesen letiltotta az igekötő megjelenése a *-rÓl* ragos bővítményt. Végezetül kötelezővé tette az igekötő megléte az újonnan megjelent infinitívuszi bővítményt és a *hogy* kötőszavas mellékmondatot, illetve a *-vAl* ragos és a helyhatározói bővítményeket.

Az 1.3 szakaszban megfogalmazott hipotézisnek megfelelően látható, hogy az igekötő megjelenése leginkább nem szisztematikus, egyedi változásokat okozott a kiválasztott igék argumentumszerkezetében, mivel nem jelent meg több igénél ugyanaz az argumentumszerkezet-változtató hatás. A talált adatok között azért fordulhattak elő sűrűbben nem kompozicionális igekötő-ige párok, mert ezek kötött frázisokká vált konstrukciók, így gyakrabban használjuk őket. A kompozicionális összetételek hiányát az igék kiválasztása is befolyásolta, mivel olyan igéket vizsgáltam, amelyek esetében intuíció alapján számítani lehetett nem kompozicionális argumentumszerkezeti variánsok megjelenésére. Mivel a jelen vizsgálat célja csak a módszer használhatóságának vizsgálata volt, ezért a kétszer vagy háromszor megjelenő argumentumszerkezet-változtató hatást már szisztematikusnak lehet tekinteni, azonban egy több igét lefedő vizsgálatnál pontosabb definícióra lenne szükség a szisztematikusság tekintetében. Ahhoz, hogy a szisztematikus változásokat is tanulmányozzuk, más igekötő-ige párokat kell választani, melyek várhatóan gyakrabban fordulnak elő a korpuszban kompozicionálisan (erre vonatkozóan lásd Gyulai 2018, ahol a *ki* és az *át* igekötős szerkezeteket vizsgáltam). Az adatok alapján nem a perfektívizálás az igekötő legjellemzőbb hatása, azonban ez kompozicionális hatásként említhető. A szisztematikus változások szemléltetéséhez beemelek egy táblázatot (9. táblázat), amely a *ki* igekötő hasonló vizsgálatának összegző táblázata (Gyulai 2018).

	A C C ↑	R Ó L 0	B A ↓	V A L 1	V A L ↑	L O C Y 0	L O C Y 1	R A ↑	T O ↑	B A N +	B A N +	I N F 1	H K M 1
<i>el₁(lát)</i>	•			•									
<i>el₂(halad)</i>							•						
<i>el₃(készít)</i>		•											
<i>el₄(készül)</i>		•						•					
<i>el₅(jár)</i>					•					•			
<i>el₆(jár)</i>			•					•	•		•		
<i>el₇(felejt)</i>						•						•	
<i>el₈(felejt)</i>						•							•

8. táblázat. Az *el* igekötőnek az igei argumentumszerkezetre gyakorolt különböző hatásainak összesítő táblázata

A 9. táblázat magyarázataként megjegyzendő, hogy a *ki₂*, *ki₃* és *ki₇* igekötős argumentumszerkezeti variánsoknál szisztematikus argumentumszerkezeti változás figyelhető meg, tehát kompozicionális igekötős igékről van szó: az igekötő letiltja a tárgyat, illetve bevezeti a *-bÓl* ragos bővítményt. A *ki₄* argumentumszerkezeti variáns esetén pedig nem kompozicionális összetételről beszélhetünk, hiszen az igekötő egyedi hatását figyelhetjük meg.

	csökkent			növel			
	ACC	BA	RA	BÓL	BAN	ON	MODE
<i>ki₁(lép)</i>		0				1	
<i>ki₂(lép)</i>		0		+			
<i>ki₃(tör)</i>	0			1			
<i>ki₄(tör)</i>	0				↑		
<i>ki₅(néz)</i>	0						1
<i>ki₆(néz)</i>	0					1	0
<i>ki₇(ugrik)</i>	0		0	↑			

9. táblázat. A *ki* igekötőnek az igei argumentumszerkezetre gyakorolt különböző hatásainak összesítő táblázata

Azok a változások, melyeket az *el* igekötő megjelenése kapcsán megfigyelhettünk, nem tekinthetők kompozicionálisnak. Ezek az igekötős igék valóban jelentésükben sem kompozicionálisak, tehát az alkalmazott módszer alkalmasnak látszik arra, hogy csupán szintaktikai tulajdonságokat figyelembe véve kiszűrjük a nem kompozicionális olvasattal rendelkező igekötős igéket.

A vizsgálat hiányossága a korpusz kis mérete, hiszen gyakran nem volt elég elemszámú előfordulás ahhoz, hogy értékelhető eredményeket lehessen kapni. Jövőbeli célkitűzéseim között szerepel a korpusz bővítése mind a vizsgált igék, mind a vizsgált igekötők szempontjából, illetve a munkafolyamatok automatizálása a korpusz tényleges bővítésére is lehetőséget adna.

Köszönetnyilvánítás

A kutatást az EFOP-3.6.1-16-2016-00008 azonosítójú, EU társfinanszírozású projekt támogatta.

Irodalom

- Gyulai L. 2018 *Az igekötők argumentumszerkezet-változtató képességének korpuszalapú vizsgálata*. TDK-dolgozat. Szegedi Tudományegyetem: Szeged.
- Kálmán L. 2016. Bővítésminták mint konstrukciók. In: Kas B. (szerk.) „Szavad ne feledd!” *Tanulmányok Bánréti Zoltán tiszteletére*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 61–72.
- Komlósy A. 1992. Régenek és vonzatok. In: Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan I. Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 305–525.
- Müller, Ch. – Strube, M. 2006. Multi-Level Annotation of Linguistic Data with MMAX2. In: Braun, S. – Kohn, K. – Mukherjee, J. (szerk.) *Corpus Technology and Language Pedagogy. New Resources, New Tools, New Methods*. Frankfurt: Peter Lang. 197–214.
- Partee, B. H. 2004. Compositionality. In: Partee, B. H. *Compositionality in Formal Semantics. Selected Papers by Barbara H. Partee*. Blackwell: London. 153–181.
- Sass B. 2009. „Mazsola” – eszköz a magyar igék bővítémszerkezetének vizsgálatára. In: Váradi T. (szerk.) *Válogatás az I. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia előadásaiból*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 117–129.
- Szécsényi T. 2019. Argumentumszerkezet-variánsok korpusz alapú meghatározása. In: Berend G. – Gosztolya G. – Vincze V. (szerk.) *XV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia* (Szeged, 2019. Január 24–25.). Szeged: SZTE TTIK Informatikai Intézet. 315–329.

- Szécsényi T. – Gyulai L. 2019. *Aszemantikus kompozicionalitás és az igekötő-ige szerkezetek kompozicionalitása. Újdonságok a szemantikai és pragmatikai kutatásokban*. Szeged, 2019. április 12.
- Vincze V. – Szauter D. – Almási A. – Móra Gy. – Alexin Z. – Csirik J. 2010. Hungarian Dependency Treebank. In: *Proceedings of the Seventh Conference on International Language Resources and Evaluation (LREC'10)*. Valletta, Málta.